
MTA Law Working Papers
2015/19

**A magyar jogtudomány strukturális
hátrányairól**

Fekete Balázs

Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences
Budapest
ISSN 2064-4515
<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

A magyar jogtudomány strukturális hátrányairól*

1. Tudomány és struktúra

Egy olyan kérdéssel szeretnék foglalkozni, amely eddig kevés érdeklődésre tartott számot. A jogtudomány elkerülhetetlen önreflexiója (pl. Nagy – Nagy 2007) megkezdődött az elmúlt évtizedben, és ennek legújabb jele a nemrég megjelent *A jog tudománya* c. kötet is (Jakab – Menyhárd 2015a). Megközelítésem azonban jelenleg bevett teoretikus felfogástól eltérő, ugyanis nem a jogtudomány szerzői életművekben megjelenő, különféle elméletek, iskolák fogalomkészletével körülírható megjelenéseire és megnyilvánulásaira koncentrálok, hanem a jogtudomány – nincs rá jobb kifejezés, bár nem pontosan fedi azt, amire gondolok – „környezetének” elemzésére teszek kísérletet, abból az előfeltevésekből kiindulva, hogy a jogtudomány – bármit is jelentsen ez a kifejezés – fejlődésére és működésére a jogtudományon kívüli, ún. strukturális tényezők is hatással vannak.

Érdeklődésem természetesen behatárolt és az ambícióim is igen szerények: kizárólag a hazai jogtudománnyal foglalkozom, és annak is csak jelenkori helyzetével. A tézisem röviden összefoglalva egyszerű: a magyar jogtudomány strukturális feltételrendszere különbözik a Nyugati-Európában művelt jogtudomány hasonló feltételrendszerétől, és ez az egyik oka a magyar jogtudomány – a nyugat-európaival összevetett – versenyhátrányának.

Mint látható, e kiindulópont két premisszát is magában rejt, az egyik leíró, a másik értékelő természetű. (i.) A jogtudomány nem „közeg-független”, hanem a külső feltételrendszer hat annak eredményes, vagy éppen eredménytelen művelésére. (ii.) Nyugat-Európában a jogtudományt körülvevő közeg eltér a hazaitól, és ez eredményesebb tevékenységet tesz lehetővé – és erre érdemes a hazai közegben is mintaként tekinteni. Eredményesség alatt alapvetően a magas tudományos színvonalra gondolok. Azt, hogy ez alatt pontosan mit értünk, lehetetlen definíciószerű precizitással körülírni, de mindenki meggyőződhet róla, ha kézbe veszi egy vezető nyugati folyóirat egyik számát, vagy egy elismert kiadó valamelyik kötetét. Hasonló színvonalú hazai – magyar vagy idegen nyelvű – munkák megjelenése esetén vélelmezhetjük azt, hogy a magyar jogtudomány eredményesen működik. E premisszák természetesen vitathatóak, azonban személyes tapasztalataim arról győztek meg, hogy ezek figyelembevétele nélkül nem lehet a magyar jogtudomány helyzetéről megalapozott állításokat tenni.

1.1. Jogtudomány

Komoly viták szólnak arról, hogy vajon a joggal való foglalkozás tudományos jellegű-e, vagy inkább valamiféle gyakorlati orientációjú tevékenység, vagy akár egyik sem. Különösen megnehezíti ebben a kérdésben az állásfoglalást az, hogy a modernitás során a tudomány fokozatosan magas szintű társadalmi tekintélyt vívott ki, részben azért mert átvette a vallás korábbi szerepét a világmagyarázat terén (vö. Molnár 1998). Ezért egy tevékenység

---

* Szeretném megköszönni Gajduscheck György segítségét, aki egyrészt bátorított, másrészt kritizált miközben erről az előadásról beszélgettünk.

tudományos jellegének tagadásával annak komolyságát, társadalmi státuszát is kockáztatjuk. Úgy vélem, hogy a tudományos jelleg pro és kontra jellegű bizonyítása valamilyen előfeltevés rendszer mellett érdekes feladat, de egy bizonyos szinten túl már keveset tesz hozzá a vitákhoz.

Véleményem szerint sokkal fontosabb abból kiindulni, hogy a jogról való tudományos igényű gondolkodás – különféle formákban, többféle metafizikai vagy társadalomtudományi kiindulóponttal összefonódva (pl. modern, racionalista természetjog vs. utilitarista jogpozitivizmus) – tagadhatatlanul létezik a modernitás kezdetei óta (Villey 2003: 489–511). Azaz, a jog rendszerezett gondolati keretek közötti megértésének és magyarázatának igénye állandó, és vannak olyan, magukat tudósoknak vagy kutatóknak nevező csoportok, melyek együttműködve ezt próbálják meg kielégíteni. Ilyen értelemben a jogtudomány számomra szociológiai jelenség, olyan szerzők összessége, akik meghatározott előfeltevések mentén a jogot igyekeznek megmagyarázni különféle szinteken, az elmélettől a szakjogokig (vö. Kuhn 2002).

Másodsorban a jogtudománynak, mint minden egyéb tudományos tevékenységnek lényege a diskurzus-képesség. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a benne résztvevők elfogadják, hogy e tevékenység művelésének vannak közös szabályai, és ezeket az eredményes részvételhez be kell tartani (pl. az eredmények közlésének vagy közvetítésének módjai). Továbbá, ebből az is következik, hogy a tudományt művelők osztoznak egy meghatározott fogalomkészletben, és a megnyilvánuláshoz ezek ismerete és alkalmazása elkerülhetetlen.

A jogtudomány tehát intézményes környezetben egymással folytonos diskurzusban álló személyek – a kutatók, az egyetemi „emberek” – tevékenysége. A diskurzusban résztvevőket a szabályok és fogalomkészlet elfogadása közösségé formálja, így az egyéni teljesítményeket mindig e közösség keretei között lehet valóban értékelni. Az Elefántcsonttoronyba visszahúzó, magányba menekülő, lánglelkű és lényeglátó zseni ebből a nézőpontból nem több, mint egyszerű mítosz.

1.2. Struktúra

A történelmi jelenségek megértésének lehetőségeit Fernand Braudel jelentősen kibővítette azzal a felismerésével, hogy a mindannyiunk által ismert eseménytörténet mögött a történelem további rétegeket is rejt. A jelenségek e szintjét Braudel összefoglalóan hosszútartamnak (*la longue durée*) nevezte, és az e körbe tartozó jelenségeket a struktúrákkal (*structure*) azonosította (Braudel 1958: 731). A struktúrák, hosszú távú jelenségként, egyszerre biztosítják az emberi lét számára a lehetőségeket és a szinte meghaladhatatlan akadályokat (uo.). Végző soron a struktúra elemei – melyek lehetnek fizikai, pl. a földrajzi adottságok, a termelékenység szintje, és szellemi, pl. a kultúra és a vallás, jellegűek – kijelölik egy hosszabb időszakban a „lehetséges és a lehetetlen határait”, azaz az emberi cselekvés legvégső, meghaladhatatlan kereteit. Braudel arra is utal, hogy a tudományos gondolkodás is a struktúra egyik eleme, hiszen itt is hosszú távú, a világlátást alapjaiban meghatározó szellemi konstrukciókkal találkozhatunk (Braudel 1958: 732).

Egy későbbi művében – *Franciaország identitása. Az emberek és a dolgok* – Braudel remek hasonlattal szemlélteti az előbbieket.

„Én szívesebben képzelem el úgy a dolgot, mint hatalmas, szinte mozdulatlan vízfelület, amelyen a hajózás magától indul meg. Alig mozdul, az évszázados trendek lassúságával, de ellenállhatatlanul sodor magával mindent: a mi könnyű bárkáinkat éppúgy, mint a történelem gőgös vezérhajóit. Ezért van szükségképpen folyamatosság a történelem lassú mozgásában, ezért maradnak fenn hasonlóságok (...)” (Braudel 2004: 503)

Bízom benne, hogy ezek segítségével már érthető, miről szeretnék pontosan beszélni: a magyar jogtudomány e lassan mozduló vízfelületét szeretném négy szempont alapján megvizsgálni, és rá szeretnék arra mutatni, hogy e vízfelület lassú sodrása miért lehet eltérő irányú, mint Nyugat-Európában. A vizsgálandó négy szempont kiválasztását nem tudom rendszeres érvekkel kellően alátámasztani; számomra ezek tűntek fontosnak, de semmi sem zárja ki, hogy tovább bővítsük a jogtudomány strukturális feltételrendszerében lényegesnek tartott tényezők körét. Ha mégis valamiféle rendszerbe szeretném ezeket helyezni, akkor a legjobb megoldás talán az, hogy az első leginkább a külső, anyagi környezet hatására mutat rá, míg a másik három jellemzően kulturális tényezőket (kutatói szocializáció, diskurzus-képesség, és interdiszciplinaritás iránti igény) próbál meg bevonni a vizsgálatba.

2. A magyar jogtudomány alulfinanszírozottsága

A magyar jogtudomány alulfinanszírozottságának említése önmagában nem jelent újdonságot, ezzel kérdés nélkül is tisztában van minden szakmabeli. A következő táblázat érzékelteti a különbségeket. (Egyszerű módszert követtem, megkértem ismerőseimet, hogy tól-ig rendszerben mondják meg mennyi az átlagos kezdő (PhD hallgató) és professzori fizetés egy adott ország egy adott egyetemén. Természetesen figyelembe kell venni, hogy bérezés, akár intézményekként és karokként is változhat, illetve teljesen más lehet az előmeneteli rendszer, beleértve a fizetési kategóriákat, valamint ezek az adatok nincsenek vásárlóerőre levetítve – mégis, jelzés értékkel jó képet adnak a hazai helyzet és a külföldi viszonyok közötti különbségről.)

	Magyarország (havi, br.) ¹	Oxford (havi, net.) ²	Leuven (havi, br.) ³
Kezdő	174900 HUF kb. 540 EUR	ált. nincs, ha van max. 1000 GBP kb. 1300 EUR	3896 EUR (2200 EUR körüli nettó PhD ösztöndíjak)
Professzor	437300 HUF kb. 1360 EUR	3300-5000 GBP kb. 4290-6500 EUR	5375-8206 EUR

1. táblázat: kutatói/oktatói fizetések Magyarországon (általában), Oxfordban és Leuvenben.

Az összehasonlítás magától értetődő, nem kíván különösebb magyarázatot, sokkal fontosabb, hogy mi lehet e helyzet hatása. Véleményem szerint az alulfinanszírozottság különösen a kezdő kutatók és oktatók helyzetét érinti súlyosan, sőt kritikusan, és ez az elszomorító helyzet hosszabb távon a magyar jogtudomány kilátásaira is igen kedvezőtlenül hat. Az nyilvánvaló, hogy ezek a fizetések nem versenyképesek sem a versenyszféra, sem a külföldi intézmények ajánlataival, és ezért a legtehetségesebb hallgatók vagy el sem kezdik a kutatói pályát, vagy ha elkezdik, akkor sokkal nagyobb az esély arra, hogy ezt külföldön teszik. Másrészt, ha valaki mégis a kutatói vagy oktatói pályát választja ebben az anyagi feltételrendszerben, akkor szinte elkerülhetetlen, hogy mellette egy másik állást is vállaljon – a mai világban már nehezen várható el az az áldozat, hogy valaki éveket nyomorogjon egy doktori fokozat megszerzésért, és akkor családalapításról, gyermekvállalásról még nem is beszéltünk –, ez pedig jelentősen megnehezíti, hogy tevékenységét teljes mértékben a szakmai sztenderdek és -kultúra elsajátításának szentelje. Nem szükséges hangsúlyozni, hogy a fiatal kutatói éveknek, az első évtizednek, döntő szerepe van a szakmai alapok elsajátításában, és amennyiben ez a szakasz töredékesen jelenik csak meg egy kutatói életútban, az önmagában komolyan befolyásolja a későbbi tudományos tevékenység színvonalát. Így az a veszély is fenn áll, hogy egy-két évtizedes időtávon – ha minden változatlan marad – a magyar jogtudomány képtelenné válik önmaga „újratermelésére”, egyszerűen anyagi okokból.

3. A külföldi tapasztalatok korlátozott mértéke, különös tekintettel a külföldi diplomázásra

Nem kell különösebben hangsúlyozni külföldi tapasztalatok a jelentőségét a jogtudomány művelésében. Az 1949 óta külföldön élő Cs. Szabó László költőien így fogalmazza meg lényegét: „Nem – válaszolta Cs. Szabó. – Szűkebb maradt volna a látóköröm, mert olvasmányok és rövid utazások, amolyan »kiruccanások«, »örjáratok« csak réseket vágnak, de nem tágítják szinte a végtelenig... Kisebb volna a tapasztalatom, elszomorítóan kisebb... (...) London a főiskolai professzort átminősítette örök diákká. Ezért nem írhattam volna meg mondjuk a Belgrád rakparton életem második felének a munkáit. Hiányzott volna belőlük a személyemtől független, értékes, tömény párlat.” (Sárközi 2014: 210).

¹ http://tudosz.hu/wp-content/uploads/2014/11/Oktat%C3%B3i_kutat%C3%B3i_b%C3%A9rek_2012t%C5%911.pdf

² <https://www.admin.ox.ac.uk/finance/epp/payroll/scales/academicssalaryscales/>

³ https://admin.kuleuven.be/personnel/wedde/wedde_AP.html.

Az általános élettapasztalat mellett két szempont teszi kifejezetten fontossá hosszabb távú nemzetközi tapasztalatokat a jogtudományi pályán. (i.) Hosszabb külföldi tartózkodás vagy tanulmányok során el lehet a jogtudomány művelése nyugati szemléletét sajátítani, beleértve a nyelvet, a fogalomrendszert, és a kutatói tevékenységgel kapcsolatos „íratlan szabályokat”. (ii.) Továbbá, ezzel párhuzamosan ki lehet olyan személyes kapcsolati hálót építeni, mely lehetővé teszi jogtudomány nemzetközi művelésébe történő bekapcsolódást. E tapasztalat jelentőségét talán az úszáshoz hasonlíthatjuk a legjobban, meg lehet próbálni lábujjhegyen, az orrunkat a víz felett tartva, erőlködve átevickélni egy nagyobb tavon, és talán sikerül is; de mégis sokkal gyorsabb és kényelmesebb az utat úszva megtenni.

E szempont vizsgálatához az esettanulmány módszerét választottam. Ennek keretében összehasonlítottam a Leuveni Katolikus Egyetem Jogi Kara (*Katholieke Universiteit Leuven Faculteit Rechtsgeleerdheid*) Nemzetközi jogi intézete és az MTA TK JTI Nemzetközi jog és az európai jog belső érvényesülésével foglalkozó kutatási osztálya kutatóinak szocializációját egy nézőpontból. Úgy vélem, hogy ez az összehasonlítás védhető, mivel megközelítőleg azonos népességű országok, hasonlóan magas presztízsű intézményének olyan részlegét vizsgálja, melyeknek a kutatási területei több ponton is átfedést mutatnak. Az oktatási intézmény és a kutatóintézet merev szembeállítását nem állja meg a helyét, mivel a leuveni tanszék nagytöbbsége nem végez rendszeres oktatómunkát, hanem különféle kutatási projekteken vesz részt. A kutatók életrajzait áttekintve azt vizsgáltam, hogy hányan vannak olyanok, akik legalább egy éves külföldi tapasztalattal rendelkeznek, vagy pedig külföldi intézményben is szereztek diplomát (BA/LLB/MA/LLM/PhD diplomát vettem alapul).⁴

---

⁴ Módszertani megjegyzés: akikről tudtam, hogy már nem állnak alkalmazásban, ott korigáltam az adatokat.

	Összlétszám	Külföldi szocializációval rendelkező munkatársak száma	Az összlétszámra vetített arány
MTA TK JTI Nemzetközi jog és az európai jog belső érvényesülésével foglalkozó kutatási osztálya ⁵	1 vezető 18 beosztott kutató (Beleértve a HPOPS Lendület kutatócsoportot) (össz.: 19 fő)	9 (7 ha a 2 CEU MA-t nem vesszük figyelembe) ⁶	47% (36%)
Katholieke Universiteit Leuven Institute for International Law ⁷	1 vezető 6 oktató/vendégoktató (egy nagykövet) 18 beosztott kutató (össz.: 25 fő)	18 ⁸	72%

2. táblázat: kutatók külföldi szocializációs háttere

Úgy gondolom – hogy noha esettanulmányról van szó – feltételezni lehet, hogy sem a magyar példától, sem a leuveni példától nincs ‘felfelé’ jelentős eltérés, és így vélelmezhető, hogy ezekből általánosabb következtetéseket is le lehet vonni. Ezek közül pedig a legfontosabb az, hogy a nemzetközi tudományos életbe történő bekapcsolódás nehézségei nem feltétlenül csak a kutatói akarat hiányára vezethetőek vissza, hanem ebben jelentős szerepet játszik a környezet is – különös tekintettel a nyelvi kompetenciák, a kapcsolatok és a külföldi közeg ismeretének rendszerszintű hiányára.

4. A diskurzus-kultúra hiányosságai

Mint a bevezetésben is látható, egy olyan tudományszemlélet mellett érvelek, melyben kiemelkedő fontosságú a diskurzus, azaz a kutatók folytonos eszmecsereje. Amennyiben feltételezzük, hogy abszolút tudás a társadalomtudományok területén, alapvetően azok tárgya miatt nem létezhet – és ezzel nem zárom ki a teológiai, metafizikai tudást, pusztán azt állítom, hogy a társadalomtudományi tudásban ilyen szintű bizonyosság nincs – akkor kiemelt

⁵ <http://jog.tk.mta.hu/nemzetkozi>

⁶ Közép-európai Egyetem Nemzetközi kapcsolatok és Európa tanulmányok mesterképzés/ Katholieke Universiteit Leuven, Faculty of Law, Leuven, LL.M. Programme/ Max Planck Institute für Internationales und Ausländisches Strafrecht/International// Károlyi Egyetem, Prága, Jogi Kar, PhD Iskola/ LLM (University of London, King’s College London)/ Vendégkutató (Columbia University, New York)/ Közép-Európai Egyetem MA diploma, Közpolitika mesterszak/ Stockholmi Egyetem Jogi Kara/ the University of Hull, Law School/

⁷ <http://www.law.kuleuven.be/iir/eng>

⁸ LLM Yale, egy év Harvard /Institut d’Études Politiques, Paris/LLM. UC Berkeley/Dr. iur. Heidelberg/JSD Notre Dame Law School /Università degli Studi di Bologna/Mphil Cambridge/Flinders Univeristy BA (Australia)/MA Université de Genève/egy év Université Paris V René Descartes/LLM New York University School of Law/ master at NYU in international legal studies/ LL.M, Leiden Universiteit/ LL.M. International Legal Studies, American U. Washington College of Law/Harvard Law School LLM/University of Oxford Mag. Iur./MA College of Europe/LLB University of Auckland, New Zealand/

szerepet kap a kutatók kommunikációja. Az egyes tudományos állítások a diskurzusban mérettetnek meg, nyernek elfogadást vagy elutasítást, és ezen keresztül válnak a későbbi kutatások kiindulópontjaként szolgáló elfogadott tudományos ismeretek részévé. Éppen ezért a visszajelzések, reakciókból kiformalódó diskurzus működése egy akadémiai kultúra fejlődésének kulcsmozzanata.

Természetesen kérdéses, hogy mindezt hogyan lehet számszerűsíteni, például vizsgálhatnánk az idézettségi mintákat, a *peer-review* működését a folyóiratok szintjén, a tudományos viták számát és minőségét stb. Elismerve minden ilyen szempont létjogosultságát, mégis egy másik „mérőszámot” ragadnék ki: a recenziók számát és megoszlását. Egy akadémiai kultúra recenzeálási szokásai természetesen nem adhatnak teljes képet egy tudományos közösség diskurzus-képességéről, azonban azt gondolom, hogy jelezhetnek bizonyos fontos tendenciákat. Véleményem szerint a recenzió a diskurzus-képesség fontos mutatója, mivel egy megalapozott és megfelelően kidolgozott bírálat komoly hozzájárulás lehet egy tudományterület önreflexiójához, valamint inspirálhatja is a későbbi munkákat.

A következő módon próbáltam e területen használható mutatókat képezni: összeszámoltam a két vezető magyar folyóiratban – *Állam- és Jogtudomány, Jogtudományi Közöny* – a kerek években megjelent recenziók számát (kihagyva 1990-et, mert azt atipikus évnak tartom), és különféle külföldi folyóiratokban, a meghatározott időszakban megjelent recenziók számával vetettem össze az eredményt.

Az egyik legkomolyabb módszertani problémaként az merült fel, hogy Anglia kivételével Nyugat-Európában sokkal nehezebb – a fizikailag nagyobb tudományos közösség miatt – a fenti két magyar folyóirathoz hasonló periodicitású, általános tematikájú folyóiratot találni. Ezt úgy próbáltam meg feloldani, egy több jogterülettel foglalkozó német összehasonlító jogi folyóiratot és egy tágan értelmezett francia jogelméleti folyóiratot vizsgáltam kiegészítve az angol *Modern Law Review*-vel.

További nehézséget okozott, hogy a recenziók terjedelme és stílusa eltérő az egyes országok szakmai közösségeinek gyakorlata miatt. Az egyik végletet a rövid – egy és két oldal hosszúságú – recenziók jelentik, ez inkább Angliára és a Németországra jellemző, míg a másik szélső pont az önálló tanulmánynak beillő, akár több könyvet is ismertető, leginkább a francia akadémiai kultúrára jellemző művek csoportja. A hazai gyakorlat mindkét megközelítésből merít, folyóirattól függően. Amennyiben ez értelmesen megtehető volt, megkülönböztettem a rövidebb és a hosszabb recenziókat.

	Állam- és jogtudomány (rec./ism.)	Jogtudományi Közlöny (inkább röv.)	Rabels Zeitschrift (rövidebb)	Droit et Société (rec./ism.)	The Modern Law Review (rövidebb, de a 2000-es években rev. ess.)
1970	4: 9/(49)	10: 22	3: 66	-	6: 88
1980	4: 10/(69)	11: 24	4: 56	-	6: 88
2000	2: 1/(-)	11: 14	4: 27 (hosszabbak)	3: 10/(42)	6: 7/(41)
2010	4: 5/(-)	11: 25 (egyre rövidülnek)	-	3: 6/(38)	6: 6/(28)

3. táblázat: recenziók s ma egyes folyóiratokban

A fenti adatok statisztikai elemzése számos érdekességét rejthet, azonban az egyértelműen látszik, hogy a három kiválasztott külföldi folyóiratban szignifikánsan több recenzió jelent meg, mint a két vezető hazai folyóiratban. Véleményem szerint ezt nem indokolhatja pusztán az, hogy mindhárom akadémiai k zss g nagyobb vagy, hogy nagyságrendileg több jogtudományi munka jelenik meg ezeken a nyelveken, ugyanis ezzel párhuzamosan jelentősen több folyóirat is létezik, mely szélesebb piacot teremt a recenziók s m ra. Az a megérzésem, hogy alapvetően kulturális különbségek magy r zz k ezt a s mbeli eltérést; ez a különbség részben azon alapul, hogy a hazai tudományos k zss g nem tekinti teljes értékű műfajnak a recenziót, másrészt pedig a tudományos vita iránti el k telez d s sem olyan  r s, mint Nyugat-Európában.

5. Az interdiszciplináris szemlélet hiányosságai

Utolsóként arra szeretnék rámutatni, hogy a hazai szakmai k zss gben egyelőre még nem olyan jelent s interdiszciplináris kutatás és kutatási módszerek alkalmazása iránti igény, mint a „nyugati” jogtudományban. Az interdiszciplin rit s jelenléte a jogtudományban  r sen vitatható, azonban az elmúlt évtizedek látványos fejlődése alól nem vonhatja ki magukat teljesen a kutatók (vö. pl. Posner 1987, Siems 2009).⁹ Nem gondolom, hogy minden jogtudományi munkának interdiszciplináris jelleg nek kell lennie, de  gy vélem, hogy lehet

⁹ Szeretném e ponton megjegyezni, hogy vitathatónak tartom Jakab András  s Menyhárd Attila álláspontját arról, hogy az interdiszciplin rit s a jogtudományban  gy jelenhet meg, hogy le kell a (dogmatikai) jogtudomány nyelvére fordítani más területek eredményeit (Jakab-Menyhárd 2015b: 42). Leginkább azért vitatható a „fordítás” gondolata, mert pont az teszi az interdiszciplináris szemlélet megjelenését a (dogmatikai) jogtudományban s ks gess , hogy az csak egy sík fogalmi készlettel rendelkező nyelven képes megnyilv n lni, mely számos jelenség megragadására és magy r zat ra alkalmatlan. Az interdiszciplin rit s megjelenése pontosan e nyelvi készlet hiányosságainak meghaladására szolgál, és egyáltalán nem tűnik teljesíthetetlen elvárásnak, hogy egy (dogmatikai) jogtudós saját területe mellett egy másik tudományterület alapfogalmaiban is elmélyedjen és azokat használja a kutatásai során – ahogy egy idegen nyelv els j t t sa sem reménytelen feladat.

és érdemes is meríteni a jogon kívüli tudományterületek eredményeiből, és az a benyomásom, hogy ez a szemlélet egyre inkább meghatározó a nyugati jogi gondolkodásban.

Itt csak felvillantani szeretnék egy számszerű „összefüggést”. Pillanatfelvételnként megvizsgáltam, hogy a két vezető magyar folyóiratban – *Állam- és Jogtudomány* és *Jogtudományi Közlöny* – hány interdiszciplináris szemléletű tanulmány jelent meg (2010 és 2012 között). E számok önmagukban nem mondanak túl sokat, azonban azt mégis jelezhetik, hogy mennyire tartja lényegesnek az ilyen jellegű kutatások művelését és közlését a hazai tudományos közösség. (Interdiszciplinárisnak azokat a tanulmányokat tekintettem, melyek lényegileg felhasználják egy másik tudásterület eredményeit egy jogi probléma vizsgálatánál (a jogtörténet, beleértve a római jogot nem vettem itt figyelembe, mivel az a jogtudomány bevetett része). Elsőként a cikk címét, az absztraktját (ha volt), és végül a magát a cikket néztem át, és ez alapján válogattam ki a valóban „interdiszciplináris cikkeket.”)

	Állam- és jogtudomány	Jogtudományi Közlöny
2010	9/2 ¹⁰	36/5 ¹¹
2011	15/3 ¹²	37/4 ¹³
2012	15/2 ¹⁴	33/3 ¹⁵

4. táblázat: interdiszciplináris jellegű publikációk az AJT-ben és a JK-ban.

Ezek az adatok önmagukban nem értelmezhetőek, de két állítás alátámasztására mindenképpen alkalmasak. Elsőként megállapíthatjuk, hogy az interdiszciplináris megközelítés jelen van az ezredfordulót követő magyar jogtudományban. Másrészt az is megállapíthatónak tűnik, hogy egyelőre még nem beszélhetünk valamiféle áttörésről.

6. Megoldási javaslatok

Azt gondolom, hogy az előbbiek rámutathattak arra, hogy a hazai jogtudomány körülvevő közeg, a struktúra, eltér a nyugati jogtudomány saját közegétől. Braudel hasonlatát felhasználva: itt a víztükör alatti nagyon lassú áramlás más irányba történik, mint Nyugat-Európában. Ha abból a feltételezésből indulunk ki, hogy a nyugati jogtudomány a jogtudomány művelésének magas színvonalát képviseli, akkor ez az eredmény mindenképpen

¹⁰ 2010/2 Irk Ferenc: A rizikótársadalom kockázat-menedzselése. A bűnmegelőzés büntetőjogon innen és túl. Szmodis Jenő: Adalékok a nyugati jog problematikájához.

¹¹ 2010/1 Hutkai Zsuzsanna-Török Gábor: Csődtörvényünk a megújulás útján – Egy reorganizációs terv elvi modellje, 2010/2 Halász Vendel-Kecskés András: Mennyit és miért? Mértékek és jogcímek a vállalati vezetők javadalmazásában, 2010/4 Halász Vendel-Kecskés András: A siker díja vagy a bukás ára. A vállalati vezetők javadalmazásának elmélete a pénzügyi válság tükrében, 2010/12 Irk Ferenc: A bűn minősége. Nagy Marianna: Neurojog a láthatáron?

¹² 2011/2 Sárközy Tamás: A kormányzásról. Balázs István-Gajdusчек György-Szamel Katalin: Trendek az európai országok közigazgatásában, 2011/3 Pap András László: Megjegyzések a nemzetbiztonsági intézkedések kiszervezésének módszertanához.

¹³ 2011/2 Horváth M. Tamás: Nem boldogít. Az önkormányzati vagyon problémái., 2011/3 Rixer Ádám: A mai jog jellegzetességei. Nagy Csongor: A csoportos igényérvényesítés gazdaságtana és lehetőségei a magyar jogban., 2011/7-8 Korinek László: A kriminológia és a pszichológia kapcsolatáról

¹⁴ 2012/1 Gajdusчек György: Átpolitizált közszolgálat. A személyzeti hatáskörök telepítése a magyar közszolgálat jogi szabályozásában, 2012/4 Sólyom Péter: Gerber és államhatalom akaratelmélete

¹⁵ 2012/2 Hack Péter: Az átmenet igazságszolgáltatásának dilemmái. Szmodis Jenő: Egy valódi természetjog felé, 2012/4 Blutman László: Az alapjogi teszt a nyelv fogságában

el kell, hogy gondolkoztasson minket (amennyiben eredményesen be kívánunk ebbe kapcsolódni).

Az általam alkalmazott megközelítés egyik legfontosabb következtetése, hogy ezt a helyzetet nem lehet egyik pillanatról a másikra, hirtelen megváltoztatni, hanem a struktúra lassú átalakításával érhető el, hogy az „áramlás más irányba induljon, és hajóinkat is másfelé sodorja.” Nyilvánvalóan nagy vita tárgya lehet, egyrészt, hogy elfogadjuk-e ezeket a következtetéseket; másrészt, ha elfogadjuk, akkor vajon mi következik mindebből. Vitaindítóként – tisztán elméleti jelleggel – meg szeretnék fogalmazni néhány javaslatot, mely talán segíthet a fenti strukturális hátrányok meghaladásában vagy legalább hatásaik semlegesítésében.

(i.) A kutatói és egyetemi szféra finanszírozása nyilvánvalóan kormányzati döntés, melyre a szakmának nincs befolyása. Legfeljebb szavazatainkkal mondhatjuk el a véleményünket négyévente. Azonban, mindenképpen érdemes lenne elgondolkodni magánforrások bevonásán, mivel e téren még kevés kezdeményezés történt Magyarországon. Magánadományok felhasználásával lehetne olyan környezetet teremteni egy-egy egyetem vagy intézet vonzáskörében, mely segíthetne az alulfinanszírozottság hatásainak tompításában ösztöndíjakkal és egyéb támogatásokkal. Semmi sem zárja ki, például, hogy ügyvédirodák doktori ösztöndíjakat alapítsanak, különféle hivatásrendi kamarák professzori státuszokat finanszírozzanak...

(ii.) Véleményem szerint a doktori képzések működésének átgondolása is megkerülhetetlen. Két fontos szempontra szeretném felhívni a figyelmet: egyrészt valamilyen módon elvárásá kellene tenni a külföldi tapasztalatokat és tanulmányokat, és el kellene jutni addig a pontig, hogy e nélkül ne lehessen doktori fokozatot szerezni. Ehhez természetesen komolyabb anyagi eszközökre is szükség van, itt kaphatna – többek között – szerepet a korábban említett magánfinanszírozás. Másrészt, a jelenleginél jelentősebb hangsúlyt kellene helyezni a módszertan oktatására, beleértve egyes interdiszciplináris megközelítési módok bemutatását és oktatását, ez ugyanis lehetővé tenné, hogy ne a jogszabályok leíró ismertetése legyen a fiatal kutatók szemében a példaértékű műfaj.

(iii.) Utolsósorban, elkerülhetetlen lenne a szemléletváltás, mely újra a vitát helyezi a tudományos munka középpontjába a jelenleg uralkodó, leginkább a monológizáláshoz hasonlítható megközelítéssel szemben. Ez alapvetően mentalitásbeli és kulturális kérdés, és talán itt van a legtöbb okunk a bizakodásra, mert terjedőben van a műhelyszeminárium műfaja, illetve több folyóirat is bevezette a *peer-review* módszerét.

Hivatkozások

Fernand Braudel: *Franciaország identitása. Az emberek és a dolgok*. Helikon, Budapest, 2004.

Fernand Braudel: La longue durée. *Annales* 1958/4. 725–753.

Jakab András – Menyhárd Attila (szerk.): *A jog tudománya. Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal*. HVG-ORAC, Budapest, 2015. (Jakab – Menyhárd 2015a)

Jakab András – Menyhárd Attila: A magyar jogtudomány helyzete és kilátásai. In: Jakab András – Menyhárd Attila (szerk.): *A jog tudománya. Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal*. HVG-ORAC, Budapest, 2015. 25–47. (Jakab – Menyhárd 2015b)

Thomas S. Kuhn: *A tudományos forradalmak szerkezete*. Osiris, Budapest, 2002.

Nagy Tamás – Nagy Zsolt (szerk.): *Jogelmélet és önreflexió*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007.

Molnár Tamás: *A modernség politikai elvei*. Európa, Budapest, 1998.

Michel Villey: *La formation de la pensée juridique moderne*. PUF, Paris, 2003.

Richard A. Posner: The Decline of Law as an Autonomous Discipline: 1962-1987. *Harvard Law Review*, 1987. 761–780.

Sárközi Mátyás: *Csé. Cs. Szabó László életműve*. Kortárs, Budapest, 2014.

Mathias Siems: The Taxonomy of Interdisciplinary Legal Research: Findig the Way out of the Desert. *Journal of Commonwealth Law and Legal Education* 2009. 5–17.

© Fekete Balázs, MTA TK

MTA Law Working Papers

Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

Székhely: 1014 Budapest, Országház utca 30.

Felelős kiadó: Körösenyi András főigazgató

Felelős szerkesztő: Szalai Ákos

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés Gábor, Szalai Ákos, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Email: szalai.akos@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515